

Fryza, Małgorzata

Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy

Muzealnictwo 34, 28-34

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przypisy

1. L. Długołęcka, M. Pinkowart, *Zakopane. Przewodnik historyczny*. Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 1988 s. 260.
2. A. Maciesza, *Zasady organizacji muzeów krajoznawczych*. [w:] „Ziemia” 1910 s. 549—550.
3. J. Bujak, *Muzealnictwo etnograficzne w Polsce (do roku 1939)*. Warszawa — Kraków 1975; S. Szymański, *Muzea Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego 1906—1950*. Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 1990.

Franciszek Midura

Les musées régionaux de la Société Polonaise du Tourisme (PTTK) en Pologne

Les musées régionaux de PTTK continuent les traditions riches des musées de la Société Polonaise des Amis des Tatras et de la Société Touristique Polonaise. Le premier musée de la Société des Amis des Tatras a été créé en 1875 à Zakopane. La Société Touristique a organisé ses premiers musées en 1908 — à Varsovie, à Ojców, à Miechów, à Kielce et à Piotrków. Une année plus tard on a créé un des plus intéressants musées de PTTK à Włocławek, placé dans le bâtiment spécialement conçu. En même temps la Commission des Musées a été créée par la Société Touristique dont les membres étaient des représentants éminents de la science, des employés des musées et des animateurs du mouvement touristique. Ces activités ont eu une importance particulière pour conserver les monuments polonais et les sentiments patriotiques de la société polonaise pendant les partages. Après 1918, quand la Pologne a recouvert son indépendance les musées régionaux se développaient vivement. Au début de 1939 il y avait 28 musées de PTTK, visités annuellement par plus de 35 mille personnes. Pendant la deuxième guerre mondiale la plupart de ces musées a été brûlée et détruite. Beaucoup de membres de la Commission des Musées ont été tués. Mais à peine la guerre finie les Commissions des Musées dans de nombreuses sections de la Société Touristique ont été recrées. En 1950, à la suite de l'union entre la Société des

4. F. Midura, *Wpływ idei opieki nad zabytkami na postawy turystów*. [w:] „Ziemia” 1980. Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 1983 s. 132—134.
5. F. Midura, *Rola PTTK w ochronie dziedzictwa kulturalnego*. [w:] „Ziemia” 1990. Dom Wydawniczy „Ankar”, Warszawa 1990 s. 223—232.

Amis des Tatras et de la Société Touristique la Société de Tourisme — PTTK — a été créé. Cette organisation continuait la reconstruction des musées appartenant autrefois à la Société Touristique. La Commission de la Protection des Monuments de la direction générale de PTTK a été dirigée par des spécialistes éminents dans le domaine de muséologie: MM les professeurs Włodzimierz Antoniewicz, Stanisław Herbst, et Feliks Kanclerz, Stanisław Szymański. Pendant les quinze dernières années son président était M. Franciszek Midura. Les membres de la Commission sont les historiens de l'art, historiens, ethnographes, hommes de droit les conservateurs des oeuvres d'art etc.

Aujourd'hui PTTK dirige 25 musées et plus de 100 „Chambres Regionales” dans les quels se trouvent plus de soixante milles objets précieux du domaine de l'histoire, de l'archéologie et de l'art. L'ensemble de ces collections constitue une valeur inestimable pour la région, pour son histoire et sa culture. En 1990 elles étaient visités par 200 000 personnes. Mais tout cela est maintenant en danger à cause des grands problèmes financiers de PTTK qui a besoin de l'aide de la part du Ministère de la Culture et des autorités locales. Ses musées comptent aussi sur le soutien des sponsors privés.

Małgorzata Fryza

Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy

Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy to placówka, którą obecnie tworzą cztery organizmy: Rezerwat Archeologiczny na Ostrowiu Lednickim; Rezerwat Archeologiczny w Gieczu; Wielkopolski Park Etnograficzny; Lednicki Park Krajoznawczy.

W 1989 r. muzeum obchodziło 20. rocznicę powstania, ale historia formowania się placówki sięga połowy XIX w. i romantycznych poszukiwań tożsamości narodowej. Odkryto wtedy na

Ostrowiu Lednickim, największej z pięciu wysp położonych na jeziorze Lednickim, pozostałości wczesnośredniowiecznego grodu w postaci ruin kamiennej budowli sakralno-pałacowej i wałów grodowych. Informacja o tym znalezisku, ilustrowana rysunkiem arkady pałacowej, zamieszczona we „Wspomnieniach Wielkopolski” Edwarda Raczyńskiego w roku 1843 dała początek trwającym do dziś badaniom zabytków Ostrowa Lednickiego, zainteresowaniem turystycznym

oraz idei utworzenia muzeum. Pierwsze badania podjęto w XIX w. (w roku 1845 i w latach 1856—1875), kolejne w okresie międzywojennym w latach 1932—1935, a ostatni etap badań trwający z przerwami do chwili obecnej rozpoczął się w 1948 r. Dziewiętnastowieczne badania koncentrowały się na poznaniu architektury ruin, natomiast okres międzywojenny to czas poszukiwań antropologicznych, ale też zainteresowań turystycznych Ostrowem Lednickim. Z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w 1935 r. powstało na wyspie schronisko turystyczne, uroczyscie poświęcone przez Prymasa Polski arcybiskupa Augusta Hlonda w dniu 5 VII 1936 r. Uroczystość ta stała się okazją do przedstawienia wyników badań nad zabytkami Ostrowa Lednickiego w formie popularno-naukowego wykładu, który wygłosił ks. dr Franciszek Wawrzyniak członek Akademii Umiejętności, proboszcz parafii Dziekanowice¹. W okresie powojennym rozszerzono zakres prac badawczych o teren podgrodzia, przyczółków mostowych, a także podjęto badania podwodne na linii usytuowania mostów łączących wyspę z lądem stałym: zachodniego „poznańskiego” (1959—1961 i 1986—1987) i wschodniego „gnieźnieńskiego” (1982—1985).

Od 1948 r. włączone one były w program Badań nad Początkami Państwa Polskiego, zaś od końca lat 50. związane były z podjętym przez służby konserwatorskie ogólnopolskim programem ochrony zabytków i prowadzone pod opieką wojewódzkiego konserwatora zabytków w Poznaniu Jerzego Łomnickiego. Od tego też czasu wszelkie działania podejmowane na wyspie i terenach z nią sąsiadujących związane były z osobą Jerzego Łomnickiego, pomysłodawcy idei stworzenia z Ostrowa Lednickiego rezerwatu archeologicznego — Pomnika Historii Polski.

W myśl idei ochrony zabytków pod koniec lat 50. podjęto starania o zagospodarowanie Ostrowa Lednickiego i terenu nadbrzeżnego położonego po wschodniej stronie wyspy. Opracowany w 1962 r. projekt zagospodarowania tych terenów miał na celu stworzenie tutaj bazy turystyczno-archeologiczno-muzealnej. Przewidywał

w związku z tym, na wyspie: zabezpieczenie ruin, wytyczenie ścieżki dla zwiedzających, zaadaptowanie schroniska dla potrzeb badań archeologicznych, a na nadbrzeżu wybudowanie parkin

12. Ostrów Lednicki — największa z pięciu wysp położonych na jeziorze Lednickim.

12. L'îlot de Lednica — la plus grande des cinq îles situées sur le Lac de Lednica.

gu, wybudowanie pomieszczenia na kasę biletową oraz zaprojektowanie pawilonu muzealnego i placu rekreacyjnego.

Projekt ten został zrealizowany w całości. Ruiny na wyspie przykryto dachem o konstrukcji drewnianej, schronisko odbudowane po pożarze w 1965 r. przekazano archeologom, wytyczono ścieżki dla turystów. Zagospodarowując nadbrzeże zrealizowano jeszcze jeden aspekt idei ochrony zabytków i przeniesiono na ten teren obiekty architektury ludowej, których z różnych względów nie można było chronić *in situ*. W ten sposób, na początku lat 70. na wschodnim obrzeżu jeziora Lednickiego powstała kolekcja architektury ludowej, obecnie określana mianem „mały skansen”. Zasadność działań zmierzających do pełnego zagospodarowania Ostrowa Lednickiego potwierdził bogaty materiał archeologiczny, w postaci cennych zabytków (m.in. łódź dłubanka, zespół militariów, hełm z nosalem — jeden z dwóch znanych w Polsce) i odkryć (m.in. fundamentów kościoła grodowego), jaki uzyskano w trakcie prowadzonych wówczas badań. Rezultatem tych prac było utworzenie muzeum, instytucji bezpośrednio sprawującej opiekę nad odkrywaniem Ostrowa. Dnia 1 I 1969 r. powołano do życia „Pomnik Historii Narodu Polskiego Rezerwat Archeologiczny na Ostrowie Lednickim”, który administracyjnie podlegał Wydziałowi Oświaty i Kultury Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gnieźnie. Przyznano

wtedy dla placówki stanowisko konserwatora i asystentów dokumentacji archeologicznej. W roku następnym rezerwat, już pod nazwą Muzeum Początków Państwa Polskiego, zmienił opiekuna na Wydział Kultury Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu. Dyrektorem muzeum został Jerzy Łomnicki, były wojewódzki konserwator zabytków. Kontynuował on wcześniej podjęte prace, które w nowej strukturze zmierzały do utworzenia kompleksu muzealno-przyrodniczo-kulturalnego z czasem nazywanego Krajem Polan. Pomysł ten zrodził się równoległe do rozwijającej się wówczas we Francji idei tworzenia muzeów środowiskowych tzw. ekomuzeów.

Początki funkcjonowania muzeum to, obok badań kontynuowanych na Ostrowiu Lednickim i terenach położonych wokół jeziora Lednickiego, ogrom prac związanych z elektryfikacją wyspy i nadbrzeża oraz stworzeniem bazy magazynowej i administracyjnej. Częściowo prace te realizowano w oparciu o wspomniany już projekt opracowany w 1962 r. Usytuowano wtedy na wschodnim nadbrzeżu wiatrak „koźlak” pochodzący z 1585 r., a przeniesiony z miejscowości Gryżyna (okolice Kościana), w 1971 r. zmontowano drewniany XVIII-wieczny spichlerz dworski z Majkowa (okolice Kalisza), zaś nieco później zrekonstruowano zagrodę pochodzącą z Imielenka (okolice Gniezna), która składa się z XVIII-wiecznej drewnianej chaty podcieniowej i drewnianego budynku inwentarskiego.

Obiekty te przeznaczono na cele użytkowe muzeum. Dolna kondygnacja spichlerza pełniła (i nadal pełni) funkcję sali ekspozycyjnej, w górnej urządzono magazyny dla zabytków archeologicznych. Zagrodę przystosowano do zamieszkania i osiedlono w niej dozorcę i przewoźnika obsługującego prom. Utworzoną w ten sposób skromną bazę magazynowo-wystawową w 1974 r. uzupełniły dwa drewniane obiekty zaprojektowane przez dyrektora muzeum: chałupa rybacka i rodzaj bramy z dwiema wieżami. Obydwa obiekty przeznaczono na cele turystyczno-usługowe. Kompleks ten, jak już wspomniano, nosi nazwę „mały skansen”. Rozszerzono również bazę archeologiczną na wyspie, gdzie wybudowano trzy drewniane obiekty pełniące funkcję sezonowych pracowni i magazynów. Siedziba dyrekcji i administracja ulokowały się na zachodnim brzegu jeziora w miejscowości Rybitwy,

w znajdującym się tam *in situ* XIX-wiecznym dworze.

W 1973 r. pod kierunkiem W. Kąsprzyckiego opracowany został nowy program ochrony zabytkowych ruin, który przewidywał zagospodarowanie, oprócz Lednicy, jeszcze dwóch sąsiadujących z nią wysp, Ledniczki z pozostałościami grodziska stożkowego i wyspy „Ptasiej” oraz przyczółków dawnej przeprawy i obszarów brzegów i jeziora współgrających widokowo z zabytkowym zespołem. Projekt ten miał za zadanie stworzenie właściwych warunków dla wyeksponowania Pomnika Początków Państwa Polskiego, zachowanie historycznego krajobrazu otaczających go terenów tzw. Kraju Polan oraz stworzenie właściwych warunków dla rekreacji i wypoczynku dla ludzi pracy. W związku z tym, obszar objęty planem zagospodarowania podzielono na trzy strefy: północną przeznaczoną dla wypoczynku pensjonatowego; środkową (z zabytkami Ostrowa) funkcjonującą jako ścisły rezerwat tzw. rejon ciszy oraz południową przewidzianą dla wypoczynku świątecznego z możliwością lokalizacji Wielkopolskiego Parku Etnograficznego. Na terenach nadbrzeżnych w rejonie przyczółków wschodniego i zachodniego sugerowano kontrolowane zmiany związane z ruchem turystycznym. Plan ten, jak wiadomo, częściowo był już zrealizowany, następne jego punkty podejmowano do końca lat 70.

13. Ostrów Lednicki — pozostałości wczesnośredniowiecznego grodu w postaci ruin kamiennej budowli sakralno-palacowej i wałów ogrodowych.

13. L'îlot de Lednica — les débris de la cité du Moyen Age précéant tardif — les ruines du bâtiment du palais et de l'église en pierre et des fortifications.

Pomysł zagospodarowania nadbrzeża w rejonie zachodniego przyczółka mostowego rozwiązano podobnie do działań wcześniej podjętych na nadbrzeżu wschodnim. Na wyznaczony teren (przekazany przez Urząd Gminy w Łubowie) przeniesiono zabytkowe obiekty architektury ludowej, których nie można było chronić *in situ* i zaadaptowano je na mieszkania dla pracowników muzeum. W ten sposób, w latach 1974—1978, we wsi Rybitwy powstała kustodia muzeum, którą tworzą: zrębowa chałupa z podcieniem narożnym pochodząca z 1737 r., a przeniesiona ze wsi Marianowo (okolice Trzecianki), XVIII-wieczny drewniany spichlerz z Gniezna i także XVIII-wieczny budynek szkolny o konstrukcji szachulcowej pochodzący z Czerniejewa (okolice Gniezna).

Największym przedsięwzięciem związanym z zagospodarowaniem obrzeży jeziora Lednickiego była budowa Wielkopolskiego Parku Etnograficznego. Starania o lokalizację skansenu w Dziekanowicach rozpoczęto w 1973 r. Miał on stanowić zaplecze dla administracji muzeum, zapewnić pomieszczenia na pracownie, magazyny, sale wystawowe, a także pełnić funkcję bazy turystyczno-usługowej. Projekt ten zatwierdzono w 1974 r. zamykając w ten sposób długoletni okres starań o budowę muzeum wsi wielkopolskiej. Idea budowy parku etnograficznego w Wielkopolsce zrodziła się na początku lat 50. i podobnie do działań związanych z zagospodarowaniem Ostrowa Lednickiego wynikała z potrzeby ochrony zabytków, w tym przypadku budownictwa ludowego. Głównym jej propagatorem był, wówczas pracownik, a później kierownik Muzeum Etnograficznego w Poznaniu, dr Stanisław Błaszcyk.

Spośród wielu propozycji usytuowania skansenu m.in. na obszarze miasta Poznania, w Kobylepolu, Bogucinie, Rogalinie, w latach sześćdziesiątych wybrano teren położony w sąsiedztwie Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie. Dla tej lokalizacji w 1969 r. opracowano założenia programowo-naukowe. Jednak z różnych przyczyn odstąpiono od tej propozycji i ostatecznie przystąpiono do budowy skansenu w Dziekanowicach. Ulokowano go w południowo-wschodniej części obrzeży jeziora Lednickiego na gruntach przekazanych przez Państwowe Gospodarstwa Rolne — Kombinat

w Dziełynie. Powierzchnia tworzonego muzeum miała liczyć ok. 30 ha, jak do tej pory przejęto areal 21-hektarowy.

Złożenia programowe Wielkopolskiego Parku Etnograficznego w Dziekanowicach opracowano według projektu sporządzanego dla Muzeum Wsi Wielkopolskiej w Szreniawie. Wprowadzono jednak zmiany, które uwzględniły wytyczne muzeum w kwestii sposobu użytkowania skansenu, które częściowo były odpowiedzią na stawiane wówczas muzealnictwu skansenowskiemu zadania oraz wskazania zawarte w planie zagospodarowania przestrzennego obrzeży jeziora Lednickiego². Odstąpiono również od, pierwotnie zarysowanego w zespole zwartej zabudowy chłopskich zagród, układu wsi ulicówki na rzecz owalnicy. W myśl tych założeń skansen miał prezentować kulturę wsi z połowy XIX w. w organizacyjnych ramach trzech sektorów: — ekspozycyjnego, z obiektami budownictwa ludowego rozmieszczonymi dwójako: w formie zwartej zabudowy wsi typu owalnica i osadnictwa rozproszonego oraz układem pól;

— ekspozycyjno-użytkowego, z zabudową dworską i folwarczną przeznaczoną na cele administracyjne, magazynowe i mieszkalne: walory poznawcze, dla turystów, ograniczono tutaj do układu architektoniczno-przestrzennego;

— użytkowego, z zajazdem, dworem, czworakami pełniącymi funkcje hoteli, z pocztą ze stacją i dylizansem, a także amfiteatrem i kąpieliskiem.

Podstawową jednostkę skansenu miała stanowić zagroda. W ramach podziału sektorowego proponowano przedstawienie różnic społeczno-ekonomicznych w życiu mieszkańców wsi, a także regionalnych, historycznych i geograficznych różnych obszarów kulturowych Wielkopolski. Zasięg terytorialny parku miał się pokrywać z obszarem historycznej Wielkopolski. Regiony sąsiednie miały być i są prezentowane w podobnych muzeach w Toruniu, Osieku i Ochli. Projekt budowy skansenu, w formie makiety, przedstawiony został na pierwszej wystawie muzealnej zorganizowanej w 1974 r. w spichlerzu z Majkowa, a poświęconej problemom ochrony Ostrowa Lednickiego. Do realizacji zatwierdzono go we wrześniu 1975 r. Tak więc, rok ten okazał się przełomowym w historii muzeum. Zatwierdzenie wspomnianego projektu budowy Wielkopolskiego Parku Etnograficznego nadało placówce cha-

rakter rezerwatu archeologiczno-etnograficznego, jedyne w Polsce. Decyzją Wojewody Poznańskiego wydaną 14 sierpnia zmieniono nazwę instytucji na Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy. W tym samym roku opracowano statut muzeum, zgodnie z którym jest ono placówką z podstawowym celem gromadzenia, naukowego opracowania, ochrony, udostępnienia, przechowywania i konserwowania dóbr kultury w zakresie archeologii, historii i etnografii. Szczególne znaczenie nadano ochronie i konserwacji zabytków architektury (budownictwa ludowego 9 relikwów architektury monumentalnej) i stanowisk archeologicznych. Pod koniec roku 1975 władze polityczno-administracyjne województwa poznańskiego zatwierdziły plan odnowy i zagospodarowania Szlaku Piastowskiego ze szczególnym uwzględnieniem odcinka położonego przy trasie komunikacyjnej Poznań — Gniezno, w tym terenów w sąsiedztwie muzeum. Głównym celem przedsięwzięcia było udostępnienie turystom zabytków, pamiątek, środowiska przyrodniczego i podniesienie atrakcyjności krajobrazu. Opiekę merytoryczną nad jego realizacją sprawowała Rada Naukowa Szlaku Piastowskiego. Przy porządkowaniu i upiększaniu Szlaku pracowali: studenci architektury Politechniki Poznańskiej, studenci etnografii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, poznański oddział Pracowni Konserwacji Zabytków, artyści plastycy, twórcy ludowi oraz młodzież zorganizowana w ramach harcerskiej akcji pn. „Operacja Lednicka”. Rezultatem szeroko zakrojonych prac było m.in. usprawnienie i wzbogacenie programu ekspozycyjnego muzeum. Zamontowano wtedy nowe zadaszanie nad relikwami budowli na Ostrowiu Lednickim. W plan powstającego skansenu wkomponowano w miejsce młyna wodnego trzy, pochodzące z okolic Gniezna, XIX-wieczne wiatraki, każdy innego typu: „koźlak”, „palt-rak”, „holender”. Kustodię w Rybitwach wzbogacił XIX-wieczny „koźlak” z miejscowości Gannina (okolice Gniezna). We wsi Moraczewo odległej 3 km od skansenu (w kierunku zachodnim), w sąsiedztwie wczesnośredniowiecznego grodziska pierścieniowego, wybudowano kolejną kustodię muzeum. Początkowo tworzyły ją trzy wiatraki typu „koźlak” pochodzące z okolic Wrześni i Poznania, z czasem uzupełniła ją kopia XIX-wiecznej chałupy podcieniowej z Gębarzewa

(okolice Gniezna) w 1986 r. oddana w użytkowanie. Ponadto ważną dla muzeum, ze względów turystycznych, trasę komunikacyjną Poznań — Gniezno ozdobiły drewniane stylizowane przystanki, drewniane drogowaskazy, rzeźby wykonane przez twórców ludowych podczas plenerów odbywających się na Lednicy w latach 1977—1980 oraz pomniki o tematyce historycznej, które opatrzone wizerunkiem orzełka piastowskiego wzorowanego na oryginale, zdobitym wczesnośredniowieczną plaketką znaną na wyspie. Nie zrealizowano jedynie sporządzonych przez studentów architektury projektów przebudowy osiedla mieszkaniowego w zakładzie PGR w Dziekanowicach. Stronę ekspozycyjną muzeum wzbogaciła zorganizowana w tym czasie (1976 r.), w spichlerzu z Majkova druga wystawa, już typowo archeologiczna nosząca tytuł „Ostrów Lednicki we wczesnośredniowieczu”. Pokazano na niej osiągnięcia dotychczasowych badań zarówno w postaci pozyskanych zabytków (militariów, narzędzi i przedmiotów codziennego użytku), jak i graficznie rozwiązanych koncepcji dotyczących form i funkcji lednickich budowli.

Prace wykonane w ramach zagospodarowania Szlaku Piastowskiego okazały się bardzo korzystne dla muzeum w związku z projektowanym rozszerzeniem jego działalności, zarówno w aspekcie organizacyjnym, jak i naukowym. Stały się one impulsem do zintensyfikowania starań o utworzenie Polańskiego Parku Historyczno-Krajobrazowego, które były kontynuacją działań związanych z zagospodarowaniem obrzeży jeziora Lednickiego.

W 1978 r. przygotowano graficzny projekt parku i uzasadnienie jego powołania, w którym podnoszono historyczne znaczenie wysp i okolic jeziora Lednickiego oraz ich walory przyrodnicze i krajoznawcze. Obszar Parku miał objąć wyspy i tereny położone wokół jeziora w odległości 200—1500 m. od jego brzegów wypełnione obiektami muzeum, stanowiskami archeologicznymi i zabytkami architektury ulokowanymi *in situ*. W jego zasięgu znalazłyby się 22 wsie administracyjnie pozostające w granicach 4 gmin. Niestety nie zatwierdzono tego projektu, nastąpiło to dopiero w 1988 r. w nieco zmienionej wersji. W 1978 r. zatwierdzono jedynie propozycję specjalnej ochrony środkowej części jeziora i jego obrzeży, którą określono jako strefę ciszy.

Pierwsze dziesięciolecie funkcjonowania muzeum zamknęła opracowana w 1980 r. objazdowa wystawa „Stąd nasz ród”. Forma i tytuł wystawy stanowiły *pointę* długoletnich działań zmierzających do stworzenia z Ostrowa Lednickiego pomnika historii narodu polskiego.

W 1981 r. nastąpiła zmiana na stanowisku dyrektora muzeum. Nowy dyrektor — Andrzej Kaszubkiewicz podjął ideę i kontynuuje program swojego poprzednika. W związku z tym lata 80. były okresem intensywnych prac naukowo-badawczych, organizacyjnych i popularyzatorskich, o niektórych wspomniano już.

W czerwcu 1982 r., po przeniesieniu 24 z ok. 70 obiektów proponowanych do rekonstrukcji, udostępniono zwiedzającym ekspozycję Wielkopolskiego Parku Etnograficznego. Prace badawcze i organizacyjne parku od czasu zatwierdzenia jego realizacji przebiegały zgodnie z projektem. Uszczupleniu uległ jedynie program użytkowy, jak dotąd nie przystąpiono do jego budowy, a projekt ograniczono do rekonstrukcji czworaków i karczmy. W niewielkim stopniu wypełniono zadania związane z projektowanymi sposobami użytkowania obiektów znajdujących się w sektorze ekspozycyjnym. Propozycje uruchomienia warsztatów rzemieślniczych, czynnego użytkowania pomieszczeń mieszkalnych i gospodarczych, wprowadzenia upraw urzeczywistniono dopiero w latach 80. Jednak podjęte działania miały i nadal mają charakter doraźny. Okazjonalnie pokazuje się pracę warsztatów rzemieślniczych i użytkuje wnętrza mieszkalne zgodnie z ich przeznaczeniem. Konkretny wymiar w postaci normalnie funkcjonującego gospodarstwa rolnego przybrała idea wprowadzenia do skansenu upraw i hodowli. Jedną z zabytkowych zagród ulokowana poza zwartą zabudową owalnicy oraz pola okalające wieś oddane zostały w użytkowanie współczesnej rodzinie wiejskiej.

Najważniejszym jednak przedsięwzięciem było rozszerzenie dotychczasowego programu badań Ostrowa Lednickiego i obrzeży jeziora i nadanie im charakteru interdyscyplinarnych badań regionu pozostającego w granicach kasztelanii ostrowskiej. Celem trwających do dziś badań jest odtworzenie zmian, jakim podlegało na przestrzeni tysiącleci środowisko naturalne regionu w powiązaniu z procesami osadniczymi, demograficznymi i kulturowymi. Organizacyjnie prace

te prowadzone są w ramach powołanego w 1982 r. interdyscyplinarnego zespołu badawczego. W skład zespołu wchodzi, oprócz archeologów, przedstawiciele następujących dyscyplin: historii sztuki, antropologii, paleobotaniki, biochemii, hydrobiologii, geologii, geomorfologii, gleboznawstwa i fizyki. Plonem dotychczasowych badań jest m.in. wzbogacenie materiału archeologicznego. W wyniku eksploracji dna jeziora wokół Ostrowa Lednickiego odkryto konstrukcje mostów łączących wyspę z lądem oraz pozyskano wiele cennych zabytków m.in. wydobyto kolejną łódź dłubanek (zlokalizowano też dwie następne), wiele militariów, narzędzi rolniczych i przedmiotów codziennego użytku. Najważniejszym osiągnięciem badań stacjonarnych, archeologiczno-architektonicznych prowadzonych w obrębie budowli pałacowej było odsłonięcie w kaplicy dwóch basenów chrzcielnych. Odkrycia te stanowią największe osiągnięcia w historii badań Ostrowa Lednickiego. W wyniku badań prowadzonych poza wyspą, w granicach kasztelanii ostrowskiej, zlokalizowano wiele wczesnośredniowiecznych punktów osadniczych, które związane są z grodem lednickim. Świadectwa te, potwierdzając znaczenie i rolę Ostrowa Lednickiego w państwie Piastów, stworzyły realne możliwości usankcjonowania starań o szczególną ochronę wysp i obrzeży jeziora.

Równoległe do szeroko zakrojonych badań wyspy i rejonu kasztelanii ostrowskiej toczyły się badania i prace związane z realizacją Wielkopolskiego Parku Etnograficznego. Zaowocowały one dopełnieniem programu ekspozycyjnego skansenu o kolejne przeniesione obiekty (do chwili obecnej przeniesiono ich 48) i dalsze wytypowane do translokacji. W 1984 r. ekspozycję muzeum wzbogaciły dwa punkty wystawowe. Przyłączono wtedy do muzeum, będący dotychczas oddziałem Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, Rezerwat Archeologiczny w Gieczu, który chronologią i architekturą ekspozycji nawiązuje do Ostrowa Lednickiego. Filią muzeum został też, wykupiony *in situ* w miejscowości Rogierówko (okolice Kiekrza) drewniany wiatrak typu „holender” pochodzący z początku XX w. W 1986 r. zakończono budowę zespołu dworskiego, w którym urządzono pracownię naukową, magazyny, mieszkania dla pracowników muzeum oraz wydzielono pomieszczenia dla administracji. Usz-

czuplono także kustodię muzeum we wsi Moraczewo o kopię XIX-wiecznej chałupy podcieniowej z Gąbarzewa, którą oddano w użytkowanie. Szerzej niż dotychczas rozwinięto działalność oświatową zarówno w zakresie opracowanych wystaw, jak i organizowanych imprez. W Wielkopolskim Parku Etnograficznym oprócz stałych wystaw urządzonych w sukcesywnie przenoszonych obiektach (w postaci wyposażenia wnętrz), od 1983 r. przygotowano czasowe prezentacje różnych dziedzin kultury ludowej: plastyki kulturowej, plastyki obrzędowej, rękodzieła i rzemiosła. Odnowiono i wzbogacono o nabytki wystawę archeologiczną prezentowaną w spichlerzu z Majkowa. W ciekawej audiowizualnej formie przedstawiono, w 1988 r., sposób prowadzenia i wyniki archeologicznych badań podwodnych. Korzystnym osiągnięciem, w aspekcie dalszego rozwoju i reorganizacji (?) muzeum, było pozyskanie przychylności mieszkańców

Przypisy

1. Pierwszym naukowym opracowaniem zabytków Ostrowa Lednickiego, jak wiadomo, była publikacja autorstwa M. Sokołowskiego, *Ruiny na Ostrowie Jeziora Lednicy. Studium nad budownictwem w przedchrześcijańskich i pierwszych chrześcijańskich wiekach w Polsce. Na podstawie badań wspólnie na miejscu odbytych z prof. Władysławem Łuszcz-*

Bibliografia

St. Błaszczuk, *Założenia programowo-naukowe Muzeum Wsi Wielkopolskiej (skansenu w Szreniawie pod Poznaniem)*. Poznań 1969, (maszynopis, archiwum Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy).
E. Dzieciołowski, J. Górecki, *Interdyscyplinarne badania Ostrowa Lednickiego*. „Studia Lednickie” t.1:1989.
A. Gólski, *Wielkopolski Park Etnograficzny nad jeziorem Lednickim. Problematyka wybranych zagadnień*. „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” nr 22 1977.
J. Górecki, J. Wrzesiński, *Badania podwodne Ostrowa Lednickiego*. Lednica — Poznań 1990.
J. Kasińska, L. Marsula, *Kraj Polan*. Załącznik graficzny z opisem do tekstu uchwały Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu. Poznań 1978, (maszynopis, archiwum MPP).
W. Kasprzycki, *Ostrów Lednicki. Wytyczne programowe do projektowania*. Teczka 1, część opisowa, Poznań 1973, (maszynopis, archiwum MPP).

z nim sąsiadujących. Dokonano tego organizując konkursy i połączone z nimi wystawy (dot. np. plastyki obrzędowej, wyszukiwania zabytków etnograficznych) oraz imprezy folklorystyczne („Topienie Marzanny”, „Noc Kupały”, „Żywy Skansen”).

Ostatnim przedsięwzięciem, a jednocześnie osiągnięciem, dwudziestoletniej działalności muzeum było powołanie w 1988 r. Lednickiego Parku Krajobrazowego. Jest on realizacją, podjętą w latach 60-tych, idei ochrony wysp i obrzeży jeziora Lednickiego i kontynuacją opracowanego w 1978 r. projektu utworzenia Parku Historyczno Krajoznawczego „Kraj Polan” (uszczuplono jedynie zasięg terytorialny parku i zmieniono nazwę). W ten sposób na terenach dawnej kasztelanii ostrowskiej powstał kompleks muzealno-przyrodniczy Muzeum Pierwszych Piastów, który można rozwijać w formę muzeum ekologicznego — ekomuzeum.

kiewiczem. „Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie” t. 3:1876 s. 117—277.

2. Szczególną uwagę zwracano na możliwość oddania zabytkowych obiektów w użytkowanie, ożywienia ekspozycji oraz stworzenia bazy rekreacyjno-usługowej dla ruchu turystycznego.

A. Kola, G. Wilke, *Sprawozdanie z archeologicznych badań podwodnych reliktyw wczesnośredniowiecznego mostu „poznańskiego” (Rybitwy, stan. 3a) w jeziorze Lednickim w latach 1986—1987*. „Studia Lednickie” t. 1:1989.

Z. Liczbik, *Założenia projektowe na budowę urządzeń turystyczno-muzealno-archeologicznych na Ostrowie Lednickim*. Poznań 1962, (maszynopis, archiwum MPP).

J. Łomnicki, *Ostrów Lednicki*. Poznań 1977.

K. Łopacka-Szymańska, *Z historii badań Ostrowa Lednickiego*. „Studia i materiały historyczne” t. 1:1984.

J. Skoczylas, *Budowa geologiczna i surowce mineralne regionu jeziora Lednickiego*. „Studia Lednickie” t. 1:1989.

R. Zysnarski, *Stan zagospodarowania Szlaku Piastowskiego na tle generalnej koncepcji*. „Kronika Wielkopolski” nr 3 (16) 1978.